

Pau Castell: «La primera llei europea sobre crims de bruixeria és pallaresa»

Conversem amb Pau Castell, historiador trempolí especialitzat en la cacera de bruixes al Pallars

Pau Castell i Granados és fill de Tremp i professor d'història a la Universitat de Barcelona. La seva tesi *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya* ha estat premiada per la Fundació Noguera i per l'Institut d'Estudis Catalans. Va decidir especialitzar-se en un tema molt poc tractat a casa nostra i que ha despertat interès a tota Europa. Carcassona, Oxford, Lausana... fa d'ambaixador de les valls pallareses i de la seva història arreu d'Europa.

Pau Castell s'ha especialitzat en la cacera de bruixes a Catalunya. Foto: Ana Jiménez

Què et va portar a fer-te historiador?

El tema de la història ve una mica en un moment, als 18 anys, quan no saps ben bé cap on tirar. Vaig escollir humanitats perquè el que volia és tenir respostes a les preguntes que em feia. La història em semblava l'àmbit més generalista.

I per què t'especialitzes en història medieval?

Va ser mig per casualitat, havia d'escollir un tema en acabar la carrera i remenant l'arxiu de Sort vaig trobar un document amb un judici de bruixes i vaig tirar per allí. Podríem dir que el tema em

va triar a mi.

Llavors decideixes que fer una tesi sobre la persecució de bruixes al Pallars pot donar de sí?

A mi em feia il·lusió que la tesi se centrés en un tema del meu país i em vaig quedar molt parat quan vaig veure els judicis de bruixeria que es feien a la Vall Fosca. Estirant del fil em vaig adonar que era un tema molt ampli i molt poc estudiat a nivell català que en canvi a nivell europeu s'havia estudiat molt.

En aquest sentit difereixen molt de la història europea els documents trobats aquí?

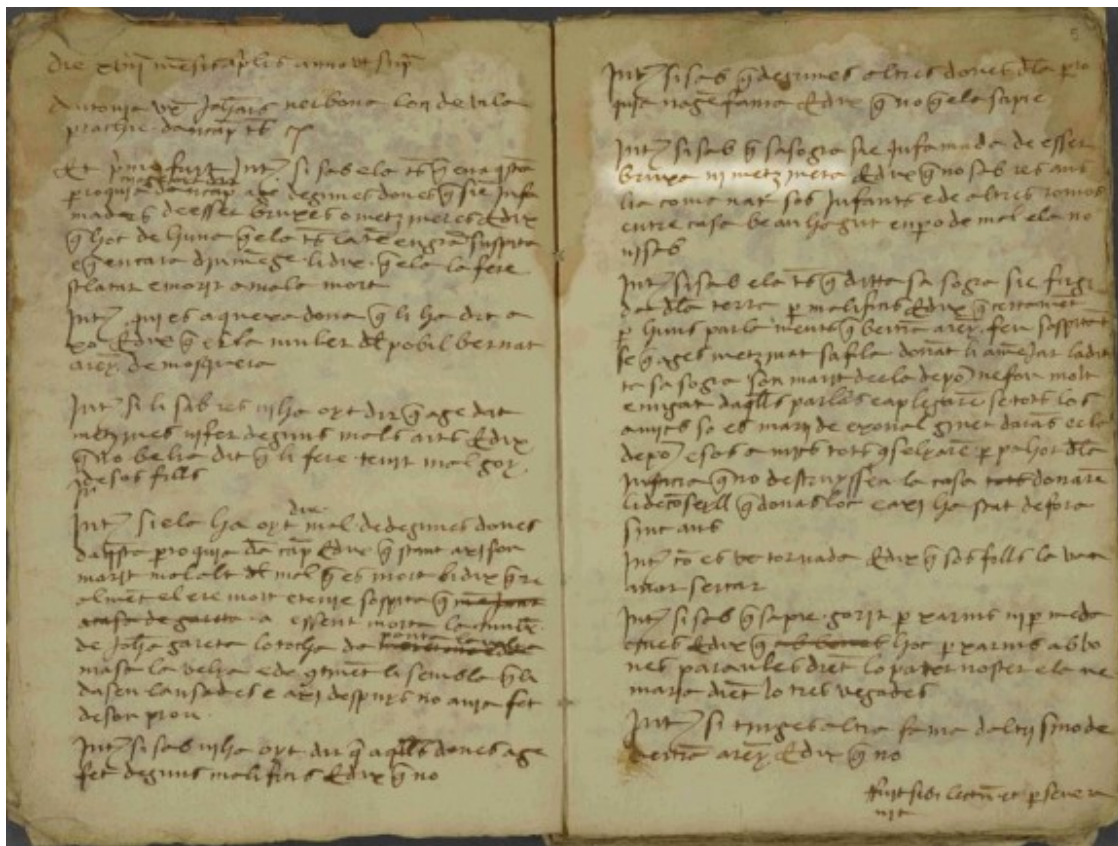
En un principi no, parlem d'un fenomen global, però el fenomen al Pallars presenta algunes particularitats. Com per exemple la precocitat, és on tenim la primera llei europea que legisla sobre els crims de bruixeria a les Valls d'Àneu (1424), una cosa que fins fa poc no era coneguda. Es pensava que el fenomen apareixia en algunes valls de Suïssa i d'Itàlia i ara sabem que també de Catalunya. En els segles següents s'anirà expandint per tot Europa.

Aquesta llei la descobreixes tu o ja en tenies constància?

Aquesta llei estava editada des del 1917 però no s'estava estudiant, no s'havia posat en context. Llavors m'adono que els documents suïssos que encara fa uns anys es consideraven la primera font europea que feia referència a la persecució de bruixes són posteriors a la llei de les Valls d'Àneu, que aquí en tenim la font més antiga!

Podríem dir que el fenomen començà aquí o va ser paral·lel?

El que les fonts ens ensenyen és que apareixen diferents focus de persecució de bruixes a diferents indrets d'Europa. Això comença més o menys a la mateixa època en llocs diferents, no m'atreveixo a dir que Catalunya sigui l'origen però sí que ara és molt important per entendre aquest fenomen a escala global. S'ha d'anar integrant la documentació catalana dins de la general, me n'estan demanant traduccions i interpretacions contínuament des de l'estranger.

Documentació antiga de judicis de bruixeria. Foto: Pau Castell

Així doncs genera molt interès fora de Catalunya?

Mentre estava fent la tesi me'n vaig anar uns mesos a la Universitat de Lausana perquè tradicionalment Suïssa es considerava el bressol de la cacera de bruixes. Quan els vaig ensenyar el què havia trobat es van quedar molt sorpresos, em preguntaven si n'estava segur, si la font era cent per cent correcta. A partir d'aquí em van demanar traduccions i vaig redactar-ne un article en francès. És curiós que pel fet que aquesta font de les Valls d'Àneu fos escrita en català no s'hagi difós globalment. Això et fa reflexionar.

Només es deu a l'idioma?

El tema no és tant de la llengua, un medievalista britànic llegeix tant en francès antic com en castellà antic i podria fer-ho en català antic, però si no tens un estat propi al darrera que afavoreixi i doni projecció internacional a la recerca que es fa al país, els resultats d'aquesta recerca tenen molta menys difusió. Si no hagués anat a l'estranger i no ho hagués traduït, això hagués quedat com un treball merament local i a fora s'hagués ignorat l'origen de les bruixes a Catalunya.

Com neix aquesta persecució, a causa de què?

És molt complex, no en tinc una conclusió, hi juguen molts factors. Conflueixen un canvi de mentalitat de finals d'edat mitjana, un creixement del masclisme i un canvi respecte a les pràctiques de salut -els que havien practicat la salut fins llavors eren sobretot sanadores i dones que comencen a ser vistes com a responsables de morts i malalties entre els seus veïns, amb un discurs de l'Església i de l'estament mèdic contra aquestes persones-.

La religió...

Els nous corrents en filosofia i teologia van fer que les forces que es consideraven espirituals podien començar a tenir una presència física, creien que el diable podia començar a intervenir físicament. Fins aquell moment els esperits s'havien considerat forces invisibles, avui en dia parlariem d'energies.

Que regien el món?

Sí i entre aquests esperits hi havia les bruixes però tothom tenia clar que eren éssers intangibles, una espècie de fantasma nocturn que entrava a les cases i atacava les criatures. Això a finals de l'edat mitjana canvia amb el racionalisme, una bruixa passa a ser una dona de carn i ossos.

I el Pallars estava al cas d'aquests canvis tan recents?

Segurament més del que ens imaginem. Quan pensem en aquestes zones de muntanya com a valls apartades ens equivoquem, el Pallars, per exemple, era una important zona de pas, hi travessaven línies de transhumància, comerciants que pujaven cap a França, etc. El que avui en dia entendríem com una gran autopista amb àrees de servei.

L'historiador pallarès, impartint un curs de paleografia. Foto: Pau Castell

Però tot i així, perquè al Pallars i no a un altre lloc?

La teoria que predomina actualment diu que la cacera de bruixes neix en zones on ja hi havia hagut una persecució anterior, contra còtars, jueus o similars que havien estat acusats de complots diabòlics i heretgia. Això es compleix a Catalunya, al Llenguadoc, a Itàlia i a Suïssa. Aquí, per

exemple, es van perseguir els càtars, els jueus i els leprosos.

Això d'acusar el veí per treure'n profit encara ha passat al segle XX, no sembla tan llunyà...

Això de creure que les desgràcies succeeixen per culpa d'altra gent és un fenomen que tristament s'ha repetit al llarg de la història d'Europa. Això ho trobes amb els jueus, amb el comunisme, amb la immigració... Gent que se la mira amb desconfiança per ser diferent. Després hi ha tot el tema de les enveges, odis veïnals, etc. Un cop has creat la psicosi col·lectiva es canalitzen tots els odis cap aquí: s'acusa al veí de comunista, de terrorista o de bruixa. Això aquí es veu força bé en el cas de la bruixeria, els primers acusadors són els veïns, no pas els inquisidors o els jutges.

Com es governava el Pallars en aquell temps? Quina societat teníem?

Una cosa que sorprèn és que no érem tan diferents. Ens quedem amb la imatge d'una Edat Mitjana molt endarrerida però realment no era així. Moltes vegades penso que n'hauríem d'aprendre. Per exemple en les èpoques de crisi els consells municipals on hi participaven els caps familiars -que podien ser homes o dones- prenen unes mesures que ens haurien de fer reflexionar.

Com ara?

Entre tots recollien diners perquè tots els pobres podessin menjar, cada poble es feia responsable dels seus pobres. D'altres cops es buscaven famílies que acollissin infants abandonats.

En quin sentit s'obren portes a promocionar el Pallars el fet de tenir aquest patrimoni històric?

Jo espero que algú es doni compte que això té un potencial. Jo el veig claríssim i penso que és molt fàcilment explotable a nivell de turisme cultural. Només et cal veure la quantitat de fires de bruixes, aquelarres, esoterisme que hi ha a Catalunya. I no només això, també a nivell de rutes, senderisme... *Pallars Terra de Bruixes*, per què no?